MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERIÖ Muistio 8.11.2022
Tieto- ja tutkimustoimiala
Leo Olkkonen
Lainsäädäntöneuvos

Erätalousyksikkö
Vesa Ruusila
Erätalousneuvos

Viite: Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan hallinto- ja turvallisuusjaoston kuuleminen 9.11.2022

Asia: HE 242/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle vuoden 2022 neljänneksi lisätalousarvioksi

Teema: Mom. 26.20.70. Rajaesteen rakentaminen, maan lunastus, ympäristönäkökulmat, vaikutus luontoon ja eläimiin

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan hallinto- ja turvallisuusjaostolle

Maa- ja metsätalousministeriö kannattaa hallituksen esitystä momentille myönnettävästä lisäyksestä itärajan esteen pilottihankkeen toteuttamiseksi. Maa- ja metsätalousministeriö pitää suunniteltavan rajaesteaidan rakentamista perusteltuna ja sen toteuttamisen pilotointia tarpeellisena.

Maa- ja metsätalousministeriö toteaa, että rajavyöhykkeen maa-alueet ovat Etelä-Suomessa valtaosin yksityisessä omistuksessa ja asianosaisia maanomistajia on suuri joukko. Kun kysymys on nauhamaisesta kohteesta, se kohdistuu suureen joukkoon kiinteistöjä.

Rajaesteaidan rakentamisessa on keskeistä huolehtia maanomistajien oikeusturvan toteutumisesta. Tämän vuoksi olisi tärkeää, että esitettävällä määrärahalla käynnistettävässä pilotissa valmisteltaisiin toimintamalleja, joilla aitarakenteista yksityisille maanomistajille aiheutuvat haitat ja vahingot saataisiin selvitettyä ja korvattua joutuisasti. Yleisesti maanomistajan ja hankkeen toteuttajan väliseen sopimukseen perustuva toimintamalli on sujuva, mutta on ilmeistä, että myös lunastuksia saatetaan tarvita.

Rajaesteaita siihen liittyvine tie- ja muina rakennelmineen tulee olemaan leveydeltään selvästi yli 10 metriä. Aidan rakentamiseksi tarvittavien maa-alueiden omistusoikeuksien ja maa-alueisiin kohdistuvien käyttöoikeuksien hankkiminen rinnastuukin jossain määrin valtakunnan sähkörunkoverkon rakentamista koskeviin hankkeisiin, joissa on kyse kymmenien ja enimmillään satojen kilometrien pituisista kohteista. Voimansiirtolinjojen rakentamishankkeissa tarvittava käyttöoikeus lunastetaan sekä määrätään korvaukset haitoista ja rakentamisaikaisista vahingoista siltä osin kuin niistä ei päästä sopimukseen maanomistajan ja hankkeen toteuttajan välillä.

Rajaesteaidan rakentamishankkeen yhteydessä mahdollisen lunastustoimituksen suorittamisesta vastaa maa- ja metsätalousministeriön hallinnon alainen Maanmittauslaitos. Lunastuslainsäädännöstä vastaa oikeusministeriö.

Rajaesteaidalla tulisi olemaan vaikutuksia luonnonvaraisten eläinten liikkuvuuteen. Aitojen vaikutuksia villieläimille on kuvattu Luonnonvarakeskuksen selvityksessä Villisika-aidan ekologisista vaikutuksista (2018). Aidoilla on usein negatiivinen vaikutus alkuperäiseen luontoon ja ekologisiin prosesseihin sekä suorana kuolleisuutena että muodostamalla liikkumisesteitä tai muuttamalla eläinten käyttäytymistä. Aitojen suurimmat negatiiviset vaikutukset kohdistuvat tyypillisesti suuriin ja keskikokoisiin nisäkkäisiin. Linnuista vaikutuksia on todettu erityisesti metsäkanalinnuilla, joiden on todettu törmäävän esteaitoihin lentäessään matalalla, lähellä maanpintaa. Jotkin pedot voivat myös osin hyötyä aidoista käyttämällä niitä hyväkseen saalistuksessa.

Esteaita voidaan rakentaa myös vesialueiden yli. Riippuen esteaidan tiheydestä, virtavesien poikki rakennetulla aidalla voi olla merkittävä vaikutus vaelluskalojen, kuten lohen ja taimenen, luontaiselle elinkierrolle niiden vaeltaessa latvavesien kutualueiden ja järvi- tai merialueiden syönnösalueiden välillä. Vaelluskalojen kulun estävät rakenteet voivat johtaa nopeasti paikallisen kannan uhanalaistumiseen. Virtavesien ylittävillä esteaidoilla voi olla myös vesitaloudellista merkitystä tulvariskin lisääjänä, mikäli aidan rakenteet keräävät virran mukana tulevaa irtoainesta ja tukkivat näin vesiuoman.

Konkreettisena esimerkkinä esteaidan negatiivisista vaikutuksista luonnonvaraiseen eläimistöön voi mainita suden. Tuoreessa (2022) Luonnonvarakeskuksen suden suotuisan suojelutason viitearvoa käsittelevässä raportissa todetaan Suomen susikannan olevan jakautunut itäiseen ja läntiseen osaan. Itäinen kanta on kiinteässä yhteydessä Venäjän susikantaan, jolla on tärkeä merkitys koko susikantamme geneettiselle monimuotoisudelle. Mikäli liikkuvuus Suomen ja Venäjän välillä estyisi tai merkittävästi vähenisi, sillä olisi negatiivinen vaikutus susikantamme geneettiseen monimuotoisuuteen ja geneettisesti suotuisan suojelutason saavuttaminen vaikeutuisi.

Esteaidan vaikutuksen voimakkuus eläimistölle luonnollisesti riippuu aidan pituudesta, sijoittumisesta sekä aidan pitävyydestä. Tiet, rautatiet, ojat, vesistöt sekä suo- ja kallioalueet muodostavat aitaan kulkuaukkoja tai kohtia, joista ne kaivautumalla tai uimalla pääsevät helposti aidan toiselle puolelle. Luonnonvarakeskuksen raportin mukaan itärajalle rakennettava aita ei pystyisi esimerkiksi estämään villisian leviämistä Suomeen.